

Immunológiai vizsgálatok az endokrin rendszer betegségeiben

Dr Gergely Péter
egyetemi tanár

Autoimmun endokrin betegségek

Önálló betegségek

1 típusú diabetes mellitus (T1DM)

Autoimmun thyreoiditisek

Graves-Basedow kór

Autoimmun (idiopathiás) Addison kór

Hypogonadismus/korai petefészek elégtelenség (POF)

Azoospermia

Autoimmun (idiopathiás vagy primer) hypoparathyreosis

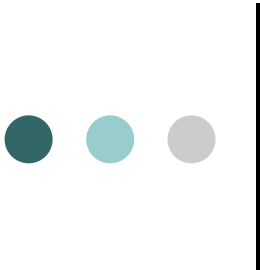
Autoimmun hypophysitis

Kombinált szindrómák

Polyglanduláris autoimmun szindróma I típus (PAS I)

Polyglanduláris autoimmun szindróma II/III típus (PAS II/III)

Egyéb, ritka autoimmun betegségek endokrin zavarral (pl. IPEX, POEMS, stb.)

Autoimmun betegségek, melyek gyakran járnak együtt az autoimmun endokrin betegségekkel (az endokrin betegségek társulásán kívül)

- **Egyéb szervspecifikus autoimmun betegségek:**
  - autoimmun hepatitisek
  - coeliakia (gluten érzékenység)
  - myasthenia gravis
  - autoimmun gastritis és/vagy anaemia perniciosa
  - vitiligo
  - alopecia areata/totalis
- **Szisztémás autoimmun betegségek:**
  - rheumatoid arthritis (RA)
  - szisztémás lupus erythematosus (SLE)
  - Sjögren szindróma
  - scleroderma

Autoantitestek endokrin autoimmun betegségekben

1. **T1DM:** glutaminsav dekarboxiláz 65 (GAD 65) szigetsejt antitest (ICA)
inzulin autoantestek (IAA)
IA2 tirozin foszfatáz-szerű protein elleni antitestek
2. **Pajzsmirigy autoimmun betegségek:** TPO antitestek
thyreoglobulin antitestek
TSH receptor (TSHR) antitestek
3. **Autoimmun Addison kór:** mellékvesekéreg antitestek (ACA) (= 21-hidroxiláz [CYP21] elleni antitestek)
4. **Hypogonadismus:** szteroid sejt antitestek (SCA) (= 17 α -hidroxiláz és SCC [= koleszterin „side chain cleavage”; P450scc] antitestek)
5. **Autoimmun hypoparathyreoidismus:** Ca-érzékelő receptor (CaSR) és NALP5 (= „NACHT Leucine-rich-repeat Protein 5) antitestek
6. **Azoospermia:** spermium antitestek

Autoantitestek szerepe diabetesben

Az I. típusú diabetes (T1DM) az összes diabetes kb 10-15%-a. Lényege a T sejtek által okozott béta-sejt destrukció.

Marker autoantitestek:

ICA – IIF módszerrel

Inzulin (IAA) - immunesszé

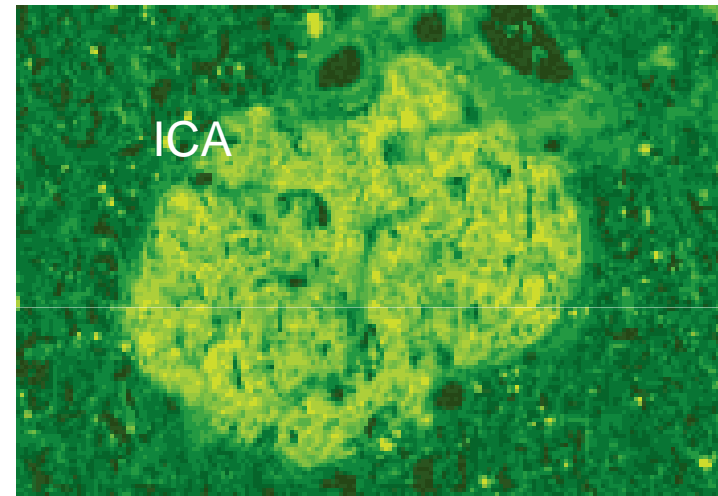
GAD 65 (GADA) - immunesszé

IA2 (IA2A) (ICA 512) – immunesszé

Cink T8 transzporter (ZnT8)

Továbbiak:

GAD 67, IA2 β A (phogrin), HSP 60 (hősokk fehérje 60 kDa), GM2-1, DNS topozomeráz II, stb.

Szigetsejt elleni autoantitestek specificitása és szenzitivitása (*Winter & Schatz, 2011*)

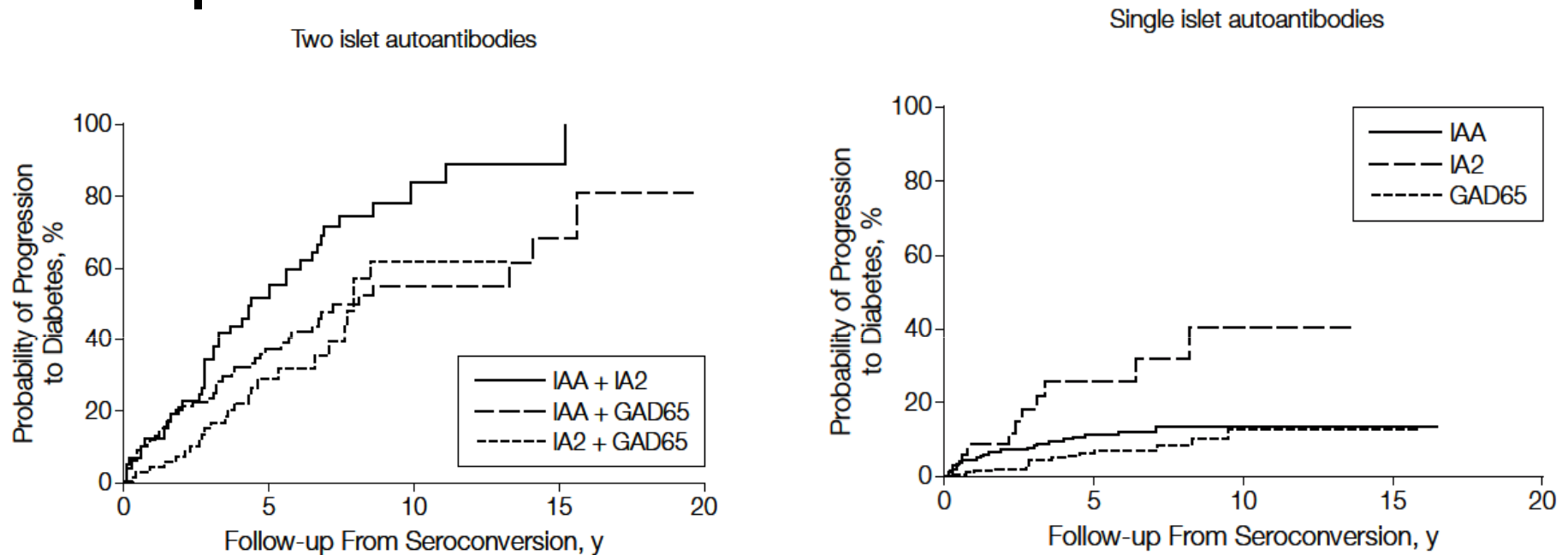
Antitest	Szenzitivitás*	Specificitás
ICA	70%–80%	99%
GAD	70%–80%	97%–98%
IA-2A	60%	97%–98%
IAA	60%**	95%

---

* Friss T1DM betegekben

** Gyermekekben (ez az antitest ritka felnőttekben)

Az IAA, IA2 és GAD65 pozitivitás, mint T1DM prediktív tényező

Az autoantitestek jelenléte, mint prognosztikai tényező (többszörös és egyszeres antitest pozitívitás esetén) (Ziegler és mtsai, 2013) – 3 nagy kohorsz vizsgálat alapján: USA (1993-2006 között), Finnország (1994-2009), Németország (1989-2006) összesen 13377 gyermekben.

Az inzulin, IA2, ill. GAD65 elleni antitestek előfordulása prediktív értékű. Két antitest pozitívítása esetén: >90%, egy esetén 20% az T1DM bekövetkezte.

Az autoantitestek jelenléte speciális alcsoportok definiálására is alkalmas

Ilyen alcsoport a **LADA** (Látens Autoimmun Diabetes Felnőttekben [„of Adults’’]). Ezekben a – többnyire fiatal felnőttekben – jelentkező T2DM-ben szigetsejt (GAD65 és/vagy IA2) antitesteket lehet kimutatni. Bizonyítható a béta sejtek elleni immunreakciói és az inzulinhiány miatt inzulinpótlásra szorulnak.

- A GAD65 és IA2 antitest meghatározás friss T2DM-ben alkalmas a LADA kiszűrésére.
- A tartósan inzulint kapó T2DM betegek kb. 5-10%-a GAD65 és/vagy IA2 antitest pozitív – ennek a klinikai jelentősége még nem ismert.
- Itt említjük meg a ritka inzulin autoimmun (Hirata) szindrómát, melyre a spontán hypoglycaemiák és az inzulin antitestek jelenléte jellemző.

A T1DM antitestek gyakorlati jelentősége

- Autoantitest (ICA) meghatározás ajánlott diabeteses egyén pancreas donor hozzátartozójában.
- Autoantitest rutinszerű meghatározás T1DM-ben nem ajánlott – kivéve a klinikai vizsgálat céljait.
- Autoantitestek rutinszerű meghatározása T2DM-ben (LADA alcsoport szűrésére) nem ajánlott.

(Sacks és mtsai, 2011: ADA Position Statement)

Autoimmun pajzsmirigy betegségek

Betegség	autoantitest pozitivitás
Hashimoto thyreoiditis	TPO/TG ++
Fokális thyreoiditis	TPO/TG ++
Atrófiás thyreoiditis (primer nyxoedema)	TPO/TG ++
Postpartum thyreoiditis	TPO/TG ±
Néma thyreoiditis	TPO/TG ±
Graves-Basedow kór	TSHR ++, TPO/TG +

Graves-Basedow kór (GD)

A betegség lényege a TSH receptor elleni autoantitestek által okozott pajzsmirigy túlműködés.

A jelenlegi 2., 3. generációs immunoesszék igen megbízhatóak.

A TSHR antitest teszt szenzitivitása gyakorlatilag 100% (azaz minden GD betegben kimutathatók. Az átlagnépességben előfordulása csupán 1-2%, pajzsmirigy betegekben azonban 6-10%, vagyis specificitása 90-94%).

- Pajzsmirigy műtét (subtotalis thyreoidectomia), metimazol/propiltiouracil kezelés jelentősen csökkenti a titert, illetve negatív tesztet eredményez

- Rádijód kezelés viszont emeli a titert

Graves orbitopathiában (exophthalmusban) előfordulása kb 69%.

A postpartum thyreoiditis gyakran indul hyperthyreosisal, de ilyenkor a TSHR antitest negatív.

A Hashimoto és vele rokon thyreoiditisekben 6-10%-ban lehet pozitív TSHR antitestet kimutatni, azonban a pozitivitás alacsony titerű.

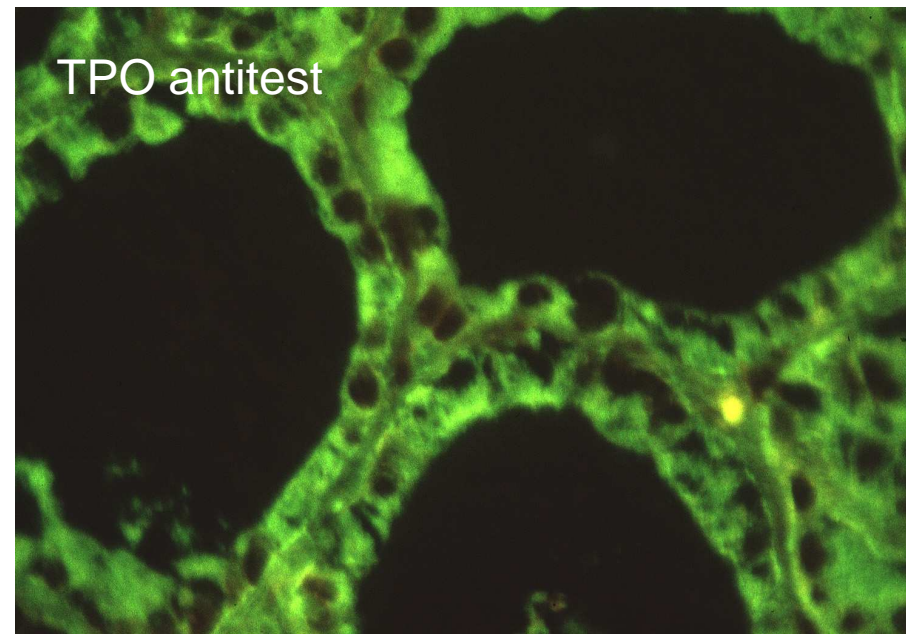
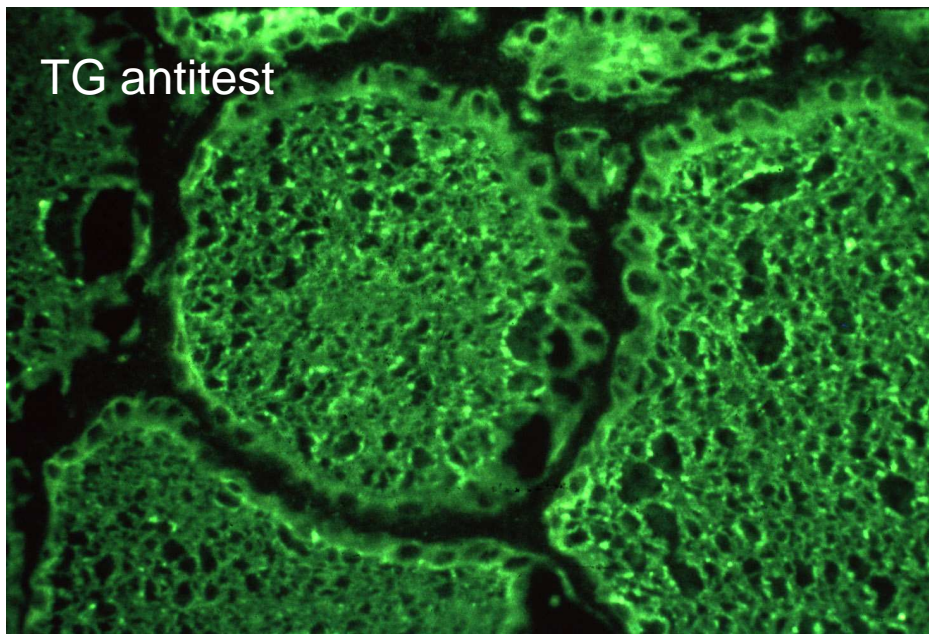

Autoimmun thyreoiditisek

Két jellemző autoantitest:

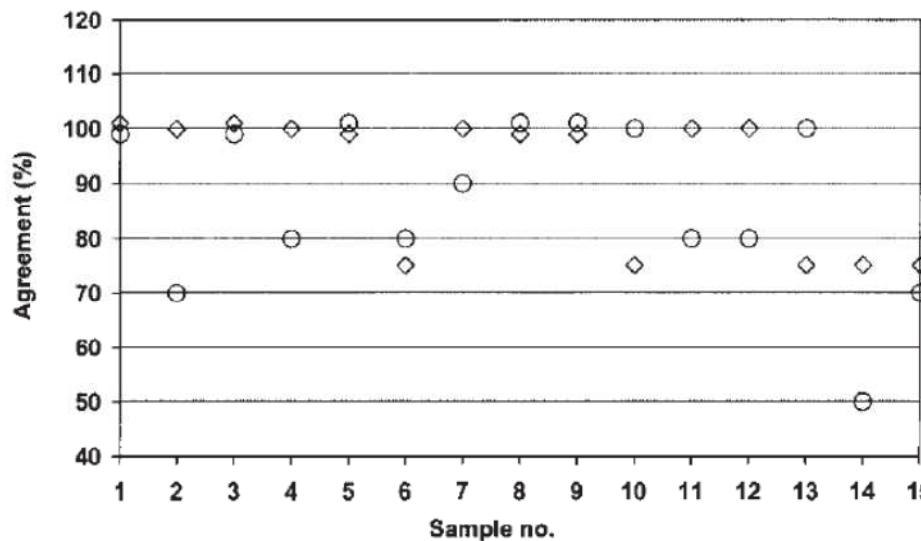
1. Thyreoidea peroxidáz (TPO; régebben: antimikroszómális) antitest
2. Thyreoglobulin (TG) elleni antitest

A TPO antitest egyúttal citotoxikus (azaz a T sejtek mellett hozzájárul a sejtdestrukcióhoz)

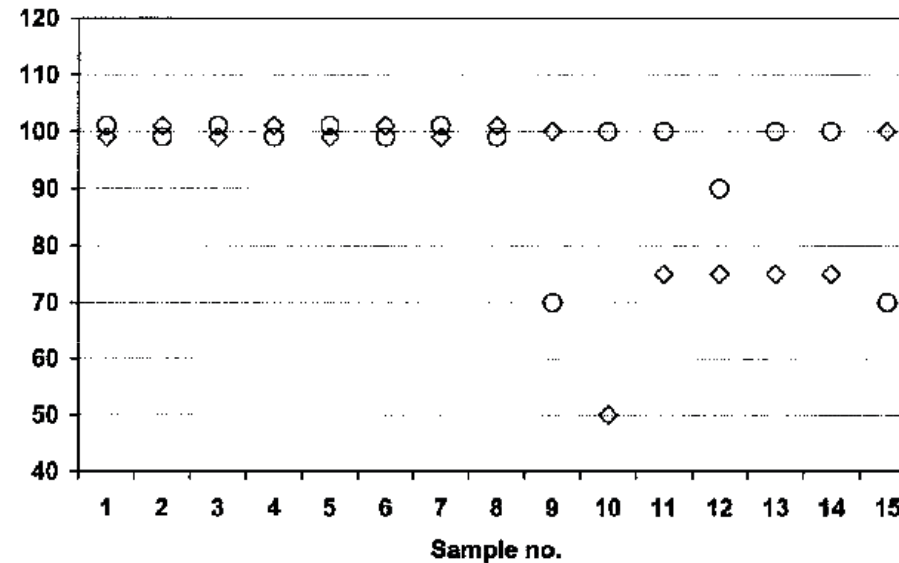

IIF (○) és immuneszfé (◇) módszerek összehasonlítása

Thyreoglobulin antitestek

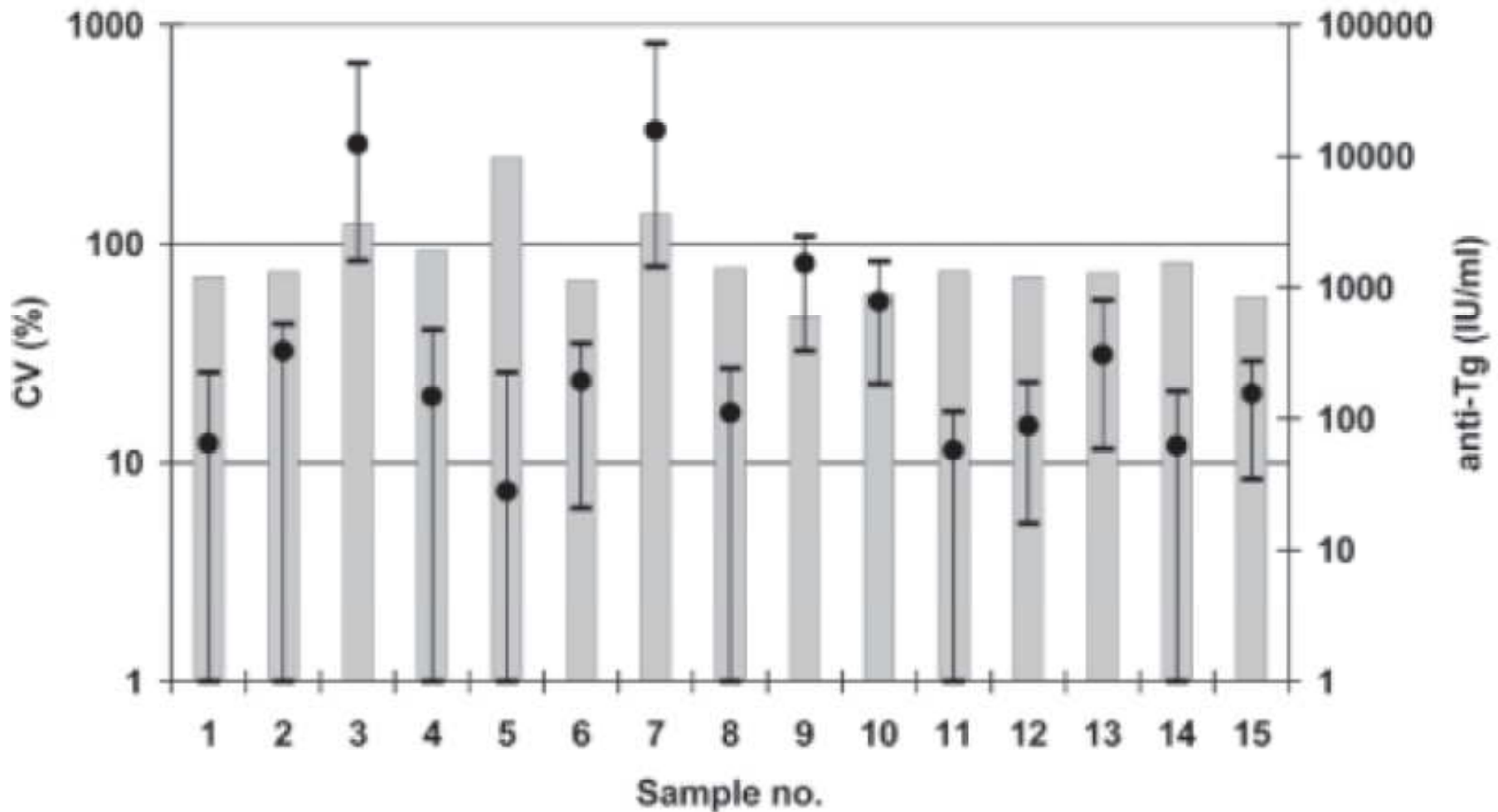

Mikroszómális/TPO antitestek

15 szérumban vizsgálva (Tozzoli és mtsai, 2002)

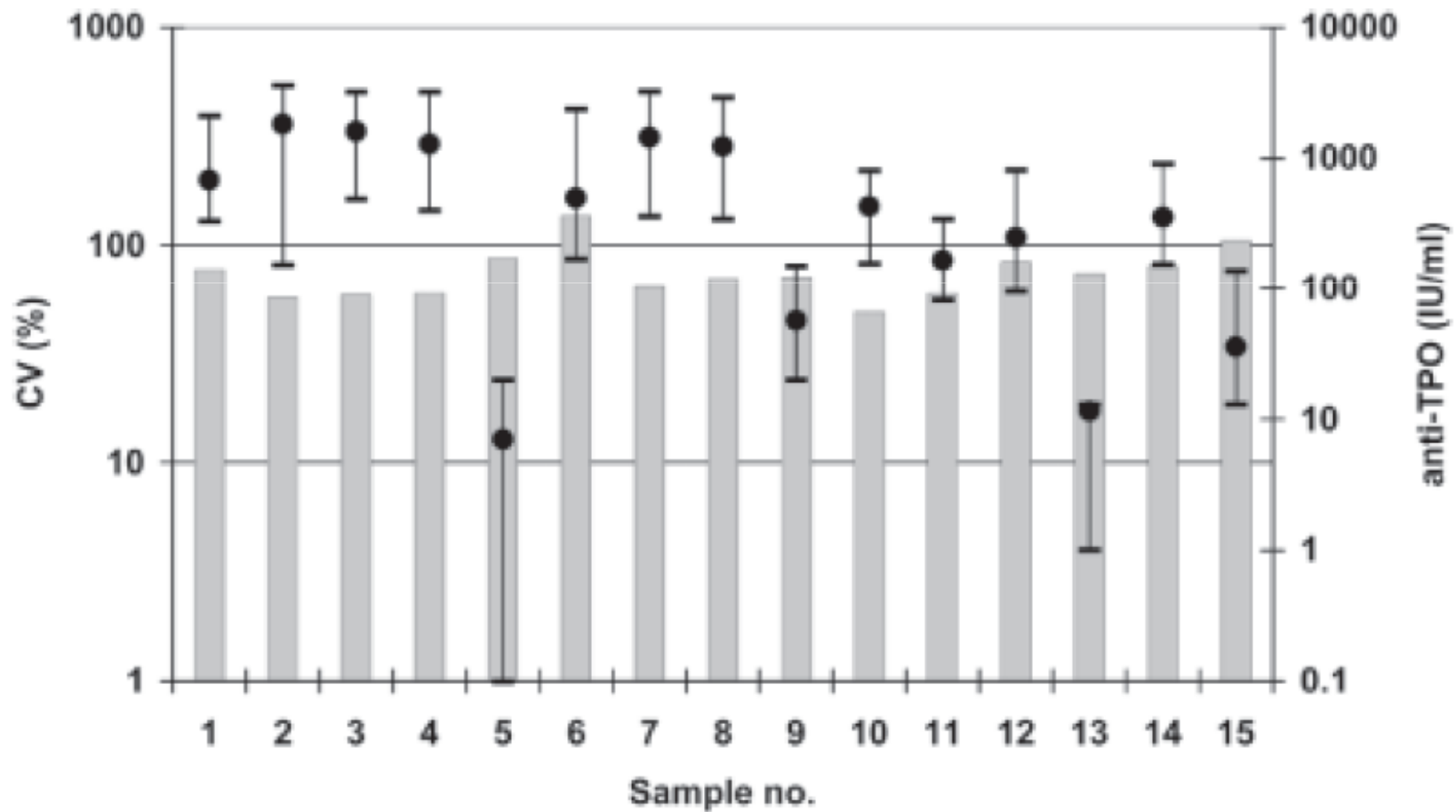

Thyreoglobulin antitestek előfordulása 15 mintában 12 immunesszé teszttel mérve (● átlag ± szélső értékek, oszlop: CV) (*Tozzoli és mtsai, 2002*)

TPO antitestek előfordulása 15 mintában 12 immunesszé
teszttel mérve (● átlag ± szélső értékek, oszlop: CV)
(Tozzoli és mtsai, 2002)

Módszertani problémák (nemcsak a pajzsmirigy autoantitestekre igazak)

- A pajzsmirigy antitest meghatározás módszer-függő
- **Az antitestek különböző epitópokat ismernek fel, vagyis az antitestek heterogének**
- **Az egyes tesztekben használt antigének (epitópok) nem egyformák**
- Az antigének tartalmazhatnak egyéb (idegen) antigéneket is
- Lehetnek inherens különbségek a tesztek között – kompetitív vs. nonkompetitív immunoesszé, más jelzőanyag, stb.
- Az eredmény függ a standardtól (hol van a cut-off)
- A teszteknek standardizálnak kell lenni (TPO: MRC 66/387; TG: 65/93, TSHR: 91/602)
- A cut-off értéket helyi normálértékhez kell igazítani:
120 egészséges (= 30 évnél fiatalabb, férfi, normál TSH szint (<2 mIU/L), nincs golyva, nincs pozitív családi anamnézis és mentes egyéb autoimmun betegségtől) széruma alapján

A TPO antitest előfordulása normál populációban

Hoogendoorn és mtsai (2006) egy nagy európai populációban (6434 egyénben) vizsgálták a TPO antitest pozitivitást és pajzsmirigyfunkciókat.

Age, years	Positive TPOAbs, %			
	Total population		Disease-free population	
	Males	Females	Males	Females
18–24	0.0	8.5	0	8.6
25–29	5.2	14.5	5.2	14.7
30–34	4.4	15.4	4.4	14.0
35–39	7.2	16.0	7.2	14.6
40–44	7.1	17.5	6.1	15.9
45–49	6.5	19.2	6.2	16.2
50–54	7.9	18.1	7.5	16.5
55–59	8.2	20.0	7.3	18.8
60–64	9.4	22.3	9.2	18.9
65–69	10.4	22.0	9.3	18.9
70–74	14.3	21.0	13.9	17.3
75–79	9.8	25.5	9.4	24.6
80–84	8.7	17.5	6.5	17.5
>85	10.0	16.1	9.2	12.0
Overall	8.6	18.5	8.0	16.5

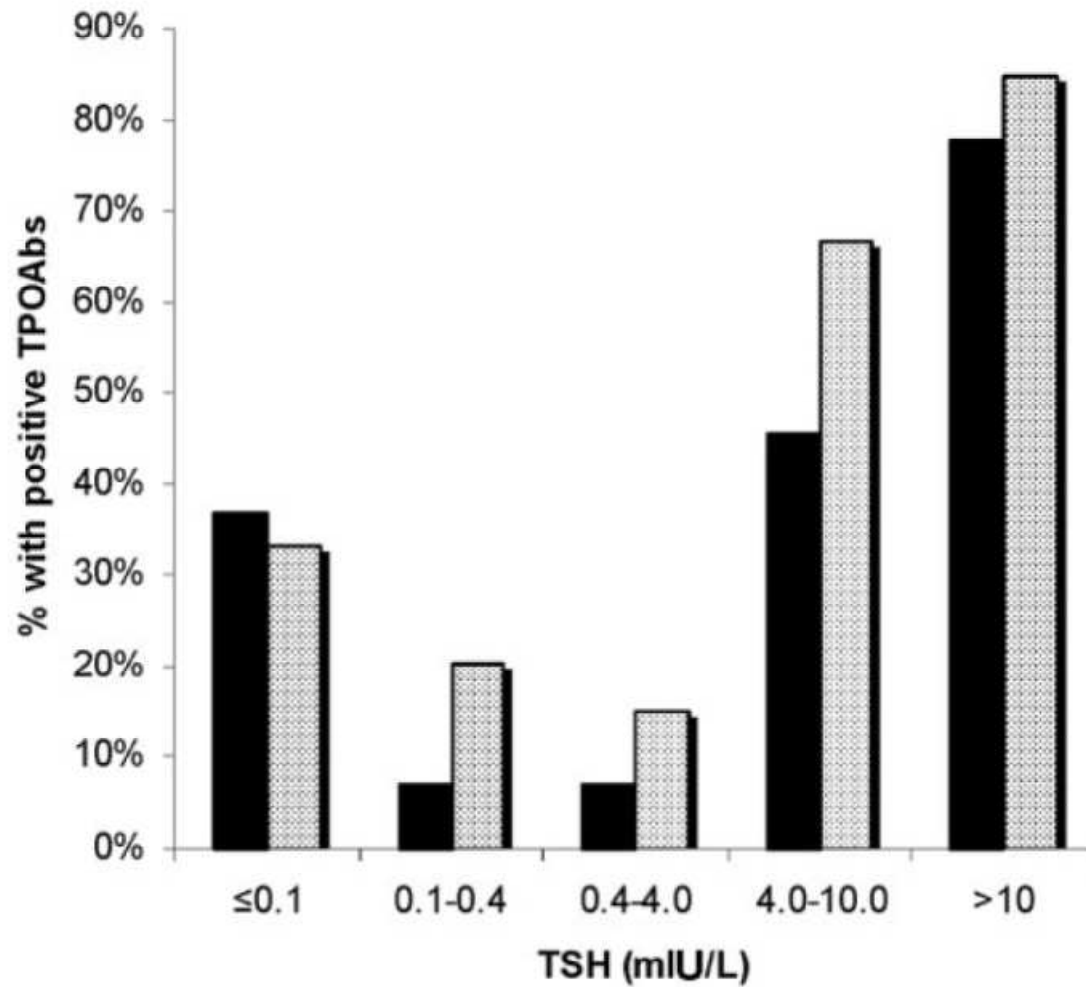
^a The total population consisted of 6434 adults. The disease-free population consisted of 6094 adults: the total population minus those self-reporting thyroid disease, thyroid surgery, and/or taking thyroid medication (n = 340).

A TPO antitest pozitívitás (>12 kIU/L) nőkben gyakoribb volt és a korral előrehaladva gyakoribbá vált. Leggyakoribb volt a 75-79 éves korcsoportban.

Euthyroid	90,7%
Thyreotoxicosis	0,4%
Szubklinikus	0,8%
Hypothyreosis	0,4%
Szubklinikus	7,1%

TPO antitest pozitivitás (férfiak ■, nők ■) a TSH függvényében

TPO antitest pozitivitás euthyreoid egyénekb

A TPO antitest pozitivitás kockázati tényező thyreoiditis /hypothyreosis kialakulására.

Tovább növeli a kockázatot:

- a terhesség – postpartum thyreoiditis
- gyógyszerek szedése (amiodaron, lithium, interferon-alfa)

Bár a nagyobb kockázat elsősorban a magas titerű TPO antitestre vonatkozik, valószínű, hogy a kisebb titer is kockázat

Autoimmun Addison kór

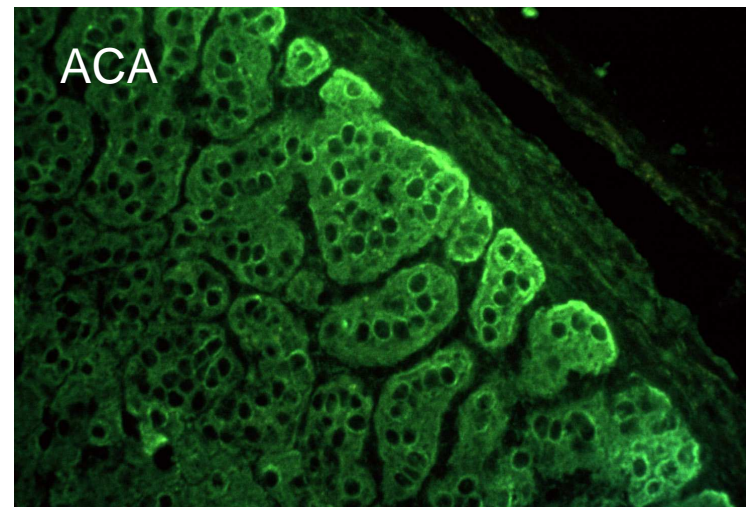
Míg a fejlődő világban a tuberculosis, a fejlettben az autoimmun adrenalitis a leggyakoribb oka az egyébként ritka Addison kórnak.

További ritka okok: génhiba (örökletes vagy mutáció), bevérzés, daganat, stb. Az autoimmun Addison kórra jellemző a **21-hidroziláz elleni antitestek** jelenléte. A 17α -hidroxiláz és a SCC elleni antitestek is gyakran kimutathatók, de kevésbé jellemzők. A 21-hidroziláz antitest kimutathatósága megelőzi a hypofunkciót, azaz prediktív értékű.

A diagnózis alapvetően biokémiai (elektrolitok, kortizol, ACTH), az autoantitestek jelenléte az autoimmun patogenezist támasztja alá.

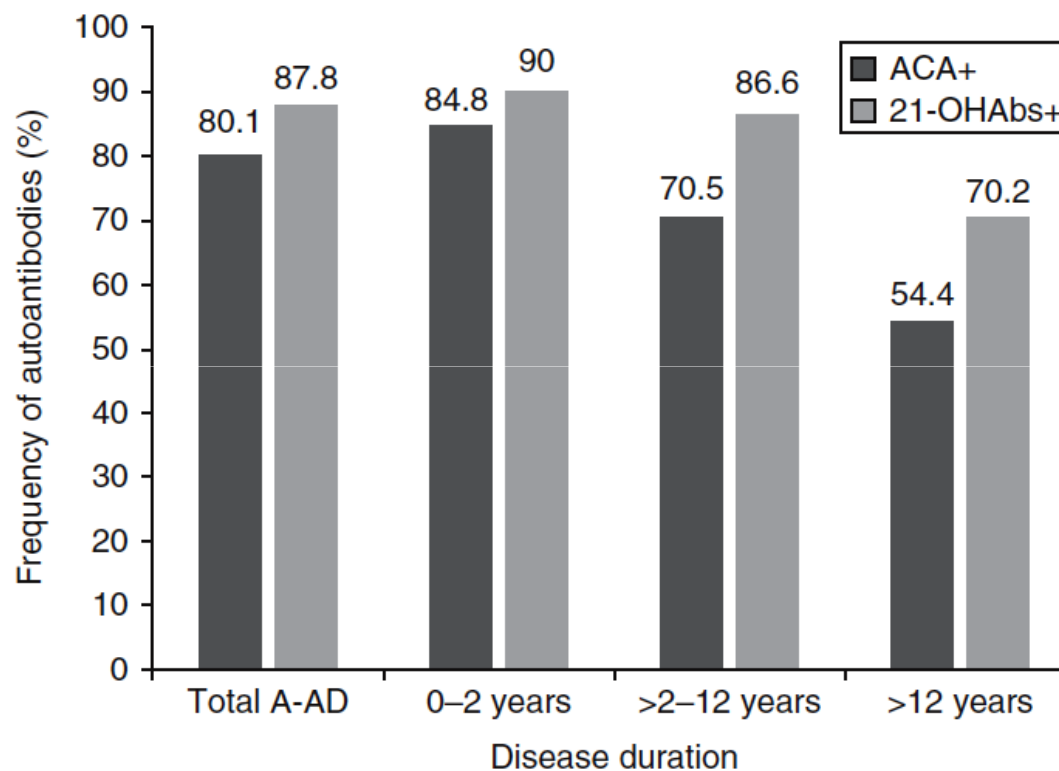
Ha az antitestek pozitívak, érdemes további – társuló – autoimmun betegségek (pl. thyreoiditis, diabetes, ill. nem endokrin kórképek, pl. coeliakia, myasthenia, stb) irányában kivizsgálni.

Mellékvese kéreg (ACA) antitestek (IIF)

Autoantitestek autoimmun Addison kórbán

Az ACA és 21-hidoxiláz antitestek előfordulása autoimmun Addison kórbán (*Betterle és mtsai, 2013*). A szenzitivitás idő-függő, a specificitás csaknem 100%-os volt.

Idiopathiás (primer) hypoparathyreoidismus

Az esetek jelentős része autoimmun eredetű, gyakran társul más autoimmun betegségekkel, elsősorban thyreoiditissel. Leggyakrabban a polyglanduláris autoimmun szindrómákban észlelhető.

Egy felmérés (2267 beteg) alapján a primer hypoparathyreoidismus előfordulása a normál populációban 0,3%, míg az autoimmun (TPO antitest +) pajzsmirigybetegek között 1,89% (*Ignjatovic és mtsai, 2013*).

Specifikus antitestek:

- Ca-érzékelő receptor (CaSR) és
- NALP5 (= „NACHT Leucine-rich-repeat Protein 5) antitestek .

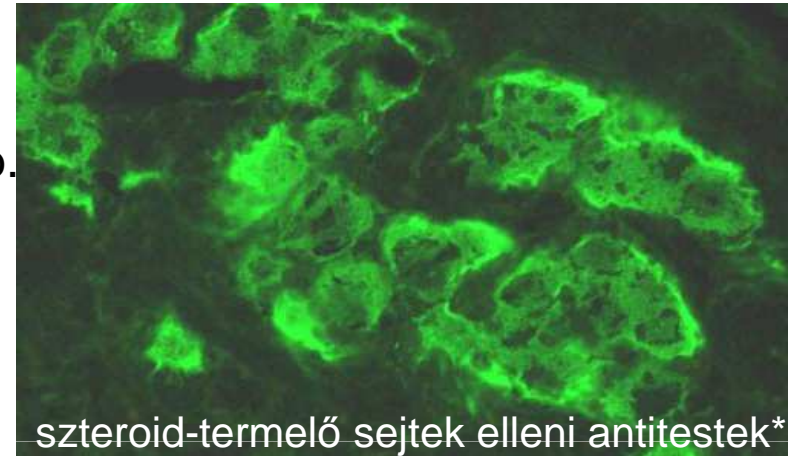
A receptor elleni antitestek patogének lehetnek (blokkolják a receptort, ezáltal okoznak hypocalcaemiát). Az utóbbit kellően specifikusnak tartják, de diagnosztikus jelentősége nincs.

Korai petefészek elégtelenség (POF)

A POF a petefészek funkció pubertás és 40 év között bekövetkező megszűnése. Prevalenciája kb. 1%. Két formája ismert:

- 1) Mellékvesekéreg elégtelenséggel járó (PAS I)
- 2) Tiszta ovarium elégtelenség

- A POF betegek kb 10-20%-ában vannak szteroid ellenes antitestek, vagyis valószínűleg csak kis részük autoimmun patogenezisű.
- A szteroid-termelő sejtek elleni antitestek leggyakrabban a 17α -hidroxiláz és/vagy a citokróm P450 SCC ellen irányulnak. Tiszta POF-ban is kb 13%-ban lehet 21 -hidroxiláz antitesteket kimutatni.
- A POF gyakran társul egyéb endokrin és nem endokrin autoimmun betegségekkel, leggyakrabban Addison kórral
- PAS I-ben gyakori manifesztáció

* majom petefészek, IIF

Polycystás ovarium szindróma

A polycystás ovarium szindróma (PCOS) a meddőség gyakori oka (fertilis korban lévő nők 6-10%-a). Endokrin és metabolikus eltérésekkel jár.

A PCOS-t – legalábbis egy részét – autoimmun eredetűnek tartják. Ennek egyik bizonyítéka, hogy gyakran társul autoimmun pajzsmirigy betegséggel. *Garelli és mtsai (2013)* 113 PCOS betegből 30-ban (27%) találtak TPO antitest pozitivitást (szemben a kontroll 8%-ával). Ezen 30 beteg között 43% volt szubklinikus hypothyreotikus, a többi euthyreoid volt.

Azoospermia

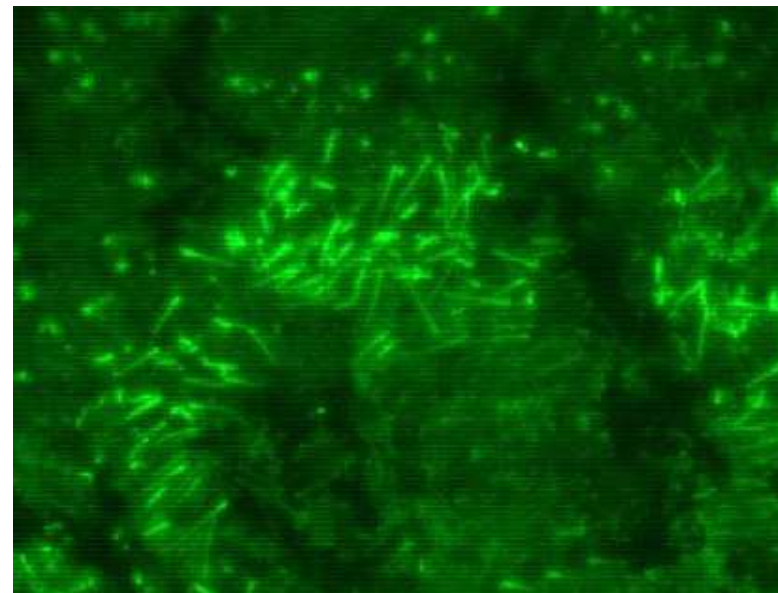
A férfi infertilitás okai között szerepelnek a spermium elleni antitestek is. Infertilitás esetén spermium elleni antitesteket mutattak ki az esetek 9-36%-ában, (férfiakban: 8-21%-ban).

Obstruktív azoospermiában, kivált vasectomia után, az IgG spermium antitestek jelenléte diagnosztikus értékű:

szenzitivitás: 85%,

specifititás: 97%

A pozitív lelet – *Lee és mtsai (2009)* szerint – szükségtelessé teheti a rutin herebiopsziát.

Spermium ellenes antitestek a herében
polyglanduláris autoimmun szindrómában

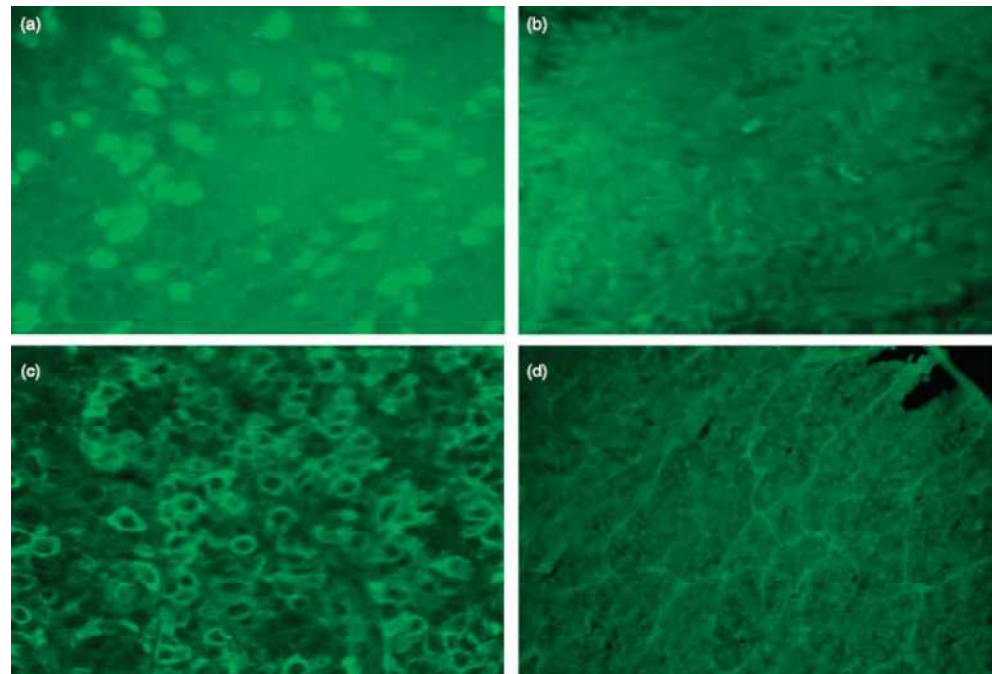
Autoimmun hypophysitis

Az autoimmun, más néven lymphocytás hypophysitis ritka betegség. Mintegy félezer esetet közöltek 1962 – első leírása – óta. Nőkben sokkal gyakoribb, különösen a szülést követően (= postpartum hypophysitis). Gyakran társul egyéb autoimmun betegségekkel. Bár mind a hypothalamussal, mind az anterior hypophysissel reagáló többféle autoantitestet is leírtak, jelenleg ezeknek diagnosztikus jelentősége nincs.

20 Sheehan szindrómás betegből 40%-ban észleltek hypothalamus- és 35%-ban hypophysis elleni antitesteket IIF-fel

(De Bellis és mtsai, 2008)

- A) hypothalamus antitest (IIF)
- B) kontroll
- C) hypophysis antitest
- D) kontroll

Autoimmun polyendokrinopathiák

1. A Polyglanduláris Autoimmun szindróma I (**PAS I** vagy APECED = Autoimmun Polyendocrinopathia-Candidiasis-Ectodermalis Dysplasia) ritka, recesszív autoszomális öröklődő betegség, mely az AIRE gén mutációjával kapcsolatos
  2. A **PAS II** a leggyakoribb polyglanduláris autoimmun szindróma (leggyakoribb az Addison kór + pajzsmirigy betegség és/vagy T1DM társulása)
  3. A **PAS III** autoimmun pajzsmirigy betegség + T1DM + egyéb autoimmun betegségek társulása (de nincs Addison és mellékpajzsmirigy betegség)
Ma a két formát együtt szokás említeni **PAS II/III** néven. Van külön juvenilis és felnőttkori formája.
- Az **IPEX** (= Immun dysfunctio, Polyendocrinopathia, Enteropathia, X-kromoszómához kötött), és a
  - **POEMS** (Polyneuropathia, Organomegalia, Endocrinopathia, M-protein, bőr („Skin”) manifesztációk) szindrómák ritkák.

A PAS I klinikai manifesztációi

(n = 187, 5 klinikai tanulmány alapján)

Endokrin eltérések

Hypoparathyreoidismus	63-96%
Addison kór	22-79%
Hypogonadismus	3-71% (nők); 0-14% (férfiak)
T1D	2,5 – 12%
Hypothyreosis	3-10%
Hypophysitis	0-7%

Egyéb autoimmun betegség

Anaemia perniciosa	0-21%
Malabsoptio	9-26%
Hepatitis	3-20
Alopecia	13-53%
Vitiligo	12-21%

Mucocutan candidiasis 07-10%

Ektoderma eltérések

Keratopathia	9-37%
Fogzománc hypoplasia	37-77%
Köröm dystrophia	5-52%

Autoantitestek PAS I-ben

<u>Autoantitest</u>	<u>Prevalencia</u>	<u>Specifitás</u>
NALP5	49%	specifikus mellékpajzsmirigy betegségre
ACA	93%	specifikus
21-hidroxiáz	75%	specifikus
SCA és SCC	?	specifikus
GAD 65	?	nem specifikus
IC	?	nem specifikus
IA2	100%	specifikus
TPO	100%	specifikus
TG	50%	nem specifikus/nem szenzitív

Polyglanduláris autoimmun szindróma II/III (PAS II/III)

A **PAS II** legalább 2 endokrin szerv autoimmun betegsége:

1. Addison kór
2. Pajzsmirigy autoimmun betegség (HT vagy GD) vagy T1D

További autoimmun betegségek társulása:

- hypogonadismus
- hypoparathyreoidismus
- autoimmun gastritis /anaemia perniciosa
- vitiligo
- autoimmun hepatitis
- myasthenia gravis

A **PAS III** autoimmun pajzsmirigy betegség + T1DM + egyéb autoimmun betegségek társulása (de nincs Addison és mellékpajzsmirigy betegség)

A PAS II/III klinikai manifesztációi (= 151; *Dittmar & Kahaly, 2003*)

Endokrin eltérések	Prevalencia (%)
T1DM	61
Graves kór	33
Autoimmun thyreoiditis	32.5
Addison kór	18.5
Hypogonadismus	5.3
Egyéb autoimmun betegség	
Vitiligo	20
Alopecia	6
Anaemia perniciosa	5.3

**Szervspecifikus autoantitestek felnőttkori PAS II/III-ban
(n = 151) (Dittmar & Kahaly, 2003)**

<u>Antitest</u>	<u>Prevalencia (%)</u>
TPO	77.2
Thyreoglobulin (TG)	49.5
TSH receptor (TSHR)	46.7
Inzulin (IAA)	41.8
GAD65	30.3
Mellékvese kéreg (ACA)	26,3
Szigetsejt ICA)	21.1
Gyomor parietális sejt (PCA)	53.9

Javasolt autoantitest vizsgálat felnőttkori PAS II/III-ban*

Szigetsejt antitest (ICA) (esetleg IA2) és GAD (GAD 65)

TPO, TSHR antitestek

25-hidroxiáz antitestek

H/K ATP-áz (parietális sejt) és intrinsic faktor elleni antitestek

szöveti transzglutamináz (tTG)

---

* a funkcionális (pl. hormon) és genetikai vizsgálatok mellett

Váratlan autoantitest pozitivitás

A leggyakrabban észlelt „váratlan” autoantitestek:

TPO

(ANA)

(Cardiolipin antitestek)

(szöveti transzglutamináz antitestek)

1. Meg kell mondani a betegnek, hogy a (TPO) antitest pozitivitás önmagában nem jelent betegséget
2. Fel kell hívni a figyelmét a thyreoiditis/hypothyreosis kialakulásának kockázatára
3. Át kell értékelni a beteg anamnéziséét és leleteit (= nincs-e tünetmentes, szubklinikus hypothyreosisa (= TSH, ultrahang vizsgálat). Szubklinikus hypothyreosis esetén felmerül a társuló endokrin és nem endokrin autoimmun betegségek szűrése.
4. Stratégiát kell kidolgozni a beteg nyomonkövetésére. Különösen fontos a TSH teszt terhesség esetén, illetve terhesség vállalása előtt.

Rövid összefoglalás

- 1. Manifeszt T1DM-ben az antitest (ICA, IAA, GAD és IA2) meghatározás nem szükséges a klinikai diagnózishoz. A diabetest megelőző állapotokban (pl. diabetesesek gyermekeiben) az antitestek jelenléte a T1DM bekövetkeztét jósolja meg.**
- 2. A TPO antitest gyakran pozitív tünetmentes egyéneknél. Az erős pozitivitás idővel szubklinikus, majd tünetes hypofunkcióhoz vezet.**
- 3. A TSHR antitest pozitivitás igen specifikus, hyperthyreosis esetén szükségtelenné teszi a jódfelvételi tesztet.**
- 4. Addison kórban, autoimmun hypogonadismusban/korai petefészek elégtelenségben (POF-ban), azoospermiában és „idiopathiás” hypoparathyreoidismusban az antitest(ek) meghatározása nem szükséges a diagnózishoz, csupán megerősíti az autoimmun patogenezist.**
- 5. A T1DM, az autoimmun Addison kór, az autoimmun hypogonadismus, az „idiopathiás” hypoparathyreoidismus és az autoimmun pajzsmirigybetegek gyakran társulhatnak egymással (v.ö. polyendokrinopathiák). Klinikai tünetek esetén gondolni kell egyéb (nem-endokrin) autoimmun betegségekre társulására is. Gyakoriak ilyenkor a szubklinikus társulások (pl. thyreoiditis, coeliakia, stb) is.**
- 6. Kettős társulás esetén mindenképpen el kell végezni a szűrő antitest vizsgálatokat (endokrin és nem endokrin) autoimmun betegségek irányában.**

Ajánlott irodalom

- Baloch Z és mtsai. Thyroid. 2003; 13:1-123*
- Betterle C és mtsai. Eur J Endocrinol. 2013; 169:773-784*
- Boitard C. Presse Med 2012; 41:e636-650*
- Cutolo M. Autoimm Rev 2014; 13:85-89*
- Dittmar M, Kahaly GJ. J Clin Endocrinol Metab 2003; 88:2983-92*
- Kahaly GJ. Presse Med 2012; 41:e663-670*
- Lee R és mtsai. J Urol. 2009; 181: 264-269*
- Michalek K és mtsai. Autoimm Rev 2009; 9:113-116*
- Michels AW, Eisenbarth GS. J Allergy Clin Immunol 2010 152(Suppl 2):S226-237*
- Napier C, Pearce SHS. Presse Med 2012; 41:e626-635*
- Orgiazzi J. Presse Med 2012; 41:e611-625*
- Petriková J, Lazúrová I. Autoimm Rev 2012; 11:A471-478*
- Petropaolo M és mtsai. Cold Spring Harb Perspect Med 2012; 2:a012831*
- Proust-Lemoine M és mtsai. Presse Med. 2012; 41:e651-662*
- Sacks DB és mtsai. Diabetes Care 2011; 34:e61–e99*
- Tozzoli R és mtsai. Clin Chem Lab Med. 2002; 40:568-573*
- Tozzoli R és mtsai. Clin Chem Lab Med 2008; 46:577-587*
- Tozzoli R és mtsai. Autoimm Rev 2012; 12:107-113*
- Wasserfall CH, Atkinson MA. Autoimm Rev 2006; 5:424-28*
- Winter WE, Schatz DA. Clinical Chemistry 2011; 57:168-175*
- Ziegler AG és mtsai. JAMA. 2013; 309:2473-2479*

Köszönöm a figyelmet!

© dr Gergely Péter